7. Cassirer P. On the place of stylistics / P. Cassirer // Style and text. – Stockholm, 1975. – p. 27-48.

УДК 811.161.2’276 + 811.373

Миколенко Т.М.
(Тернопіль, Україна)

СЛЕНГОВА НОМІНАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ *РУХ*

У статті досліджено тематичне поле сленг-лексики “Рух” на основі кваліфікаторів: дія, спосіб дії, засіб дії, предмет дії, суб’єкт дії, напрям дії. Проаналізовано лексеми з урахуванням ядра та периферії поля.

Ключові слова: *сленг-лексика, тематичне поле, рух.*

В статье представлено тематическое поле сленг-лексики “Движение” с учетом выделения квалификаторов: действие, способ действия, орудие действия, предмет действия, субъект действия, направление действия. Проанализированы лексемы ядра и периферии поля.

Ключевые слова: *сленг-лексика, тематическое поле, движение.*

The article focuses on the thematic field of slang “Movement” taking into account allocation of qualifiers: action, the way of action, the action tool, the action subject, the subject of action, the action direction. Lexemes which are the center and periphery of the field are analysed.

Key words: *slang, thematic field, movement.*

У сучасному мовознавстві, як у вітчизняному, так і в зарубіжному, спостерігається різноманітність теоретичних концепцій та методологічних підходів при вивченні поля. Зародження польового принципу аналізу пов’язують з іменами Й. Тріра та В. Порцига. Викристалізований у семасіології, цей принцип розповсюдився на широке коло явищ – лексичні групи чи парадигми, парадигматичні поля (Й. Трір, У. Гуденаф, Ф. Лаунсбері, Е. Косеріу), синтаксичні поля (В. Порциг, Л. Вейсгербер), граматичні поля (В. Адмоні), граматико-лексичні поля (О. Гулига, Є. Шендельс), функціонально-семантичні поля (О. Бондарко) тощо (див. [1]). Таким чином, теорія поля охоплює багато точок зору, що являють собою різноманітні варіанти загальної ідеї – ідеї семантичного зв’язку слів у мові. Теорія поля виявилась результативною тому, що лінгвістам вдалося знайти ту структурну одиницю, в якій слово існує як елемент лексико-семантичної системи. Незважаючи на різноманітність змісту, який вкладають у це поняття, можна виокремити деякі загальні характеристики лінгвістичного поля: наявність певних відношень між елементами в структурі поля (А. Залевська), наявність специфічної структури поля (Ю. Караулов, Є. Кривченко), нерівномірність поля (Л. Босова), атракція (Г. Щур) [2: 7].

© *Миколенко Т.М., 2011*

На сучасному етапі акцентують увагу на кількох спрямуваннях польового аспекту дослідження мовних явищ, що зумовило виділення трьох основних видів поля у мовознавстві: парадигматичного, синтагматичного та комплексного [3].

Лексико-семантичне поле в парадигматиці компонується лексико-семантичними групами, об'єднаними спільною семантикою. Поле – сукупність лексичних одиниць із подібним загальним змістом, які відображають понятійну, предметну або функціональну подібність означуваних явищ. Для семантичного поля постулюється: 1) наявність загальної (інтегральної) семантичної ознаки, яка об'єднує всі одиниці поля і звичайно виражається лексемою з узагальнюючим значенням (архісемою) (наприклад, ознака "переміщення в просторі" є узагальнюючою для дієслів руху – йти, бігти, їхати, плисти, летіти та ін.); 2) наявність часткових (диференційних) ознак, за якими одиниці поля відрізняються одна від одної (наприклад, швидкість, спосіб, середовище переміщення) [4, 381].

Інший підхід використаний при синтагматичному підході. Синтагматичні поля відображають реальні групування слів за їх валентними зв'язками. Основоположником цього наукового спрямування вважають В. Порцига, який першим звернув увагу на семантично зумовлені поєднання слів.

У функціональній лінгвістиці останніх років активно використовується комплексний аналіз вивчення мовних явищ [5]. Він дає змогу максимально широко визначити тематичні прояви мовного побуту, репрезентувавши їх у науковому дослідженні в лексико-семантичних групах, та зображає мовну картину мовця, відтворену в результаті тематичного об'єднання елементів лексико-семантичних груп. Так, вивченню тематичного поля (тематичної групи, тематичного об'єднання) приділяли увагу Ю. Караулов, І. Сентенберг, Г. Уфімцева, Л. Васильєв, Ф. Філін, Г. Щур та ін. Однак, назважаючи на збільшення інтересу до цього питання, воно залишається малодослідженим і дотепер. Нові ракурси аналізу тематичного поля відкриваються при вивченні актуальних питань цього часу, пов'язаних, зокрема, із соціальним тенденціями в мові (соціальне членування мови, мовна політика тощо). У роботі послуговуємося терміном "тематичне поле", розуміючи його як об'єднання слів за принципом логічного поєднання речей (частина і ціле, функція, її аргументи тощо) [4: 439].

Зважаючи на найновіші лінгвістичні тенденції, обираємо **об'єктом** нашого **дослідження** тематичне поле. **Предметом вивчення** постають сленгізми, уживані в комунікативному просторі м. Тернополя.

Мета роботи полягає в аналізі сленг-лексики тематичного поля "Рух".

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- окреслити сленгізми тематичного поля "Рух";
- дослідити лексеми з урахуванням ядра та периферії поля;
- виявити кваліфікатори аналізованого поля.

Традиційно під поняття "поле" підводиться сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільних змістом, які відображають понятійну, предметну або функціональну подібність означуваних явищ; в результаті цього поле постає як спосіб існування і групування лінгвістичних елементів із спільними інваріантними властивостями [1: 19; 6: 36]. Можливість польового поєднання мовних знаків визначає їх специфіку: з одного боку, при номінації відтворюваних предметів ці елементи відображають у своїй семантиці "узагальнений досвід когнітивного засвоєння дійсності", а з другого – мовні знаки вхо-

дять в уже сформовані мовні відношення – епідигматичні, або дериваційно-смислові, семантичні (полісемічні, антонімічні, синонімічні, гіпонімічні та інші парадигматичні зв'язки), синтагматичні та стилістичні [7: 31-32]. З огляду на це елементи поля можуть перехрещуватися, входити в кілька лексико-семантичних полів тощо. Загалом виділення поля залежить від багатьох факторів і не може бути однозначним.

Основними для тематичного поля "Рух" є дієслова на позначення дії "йти" – *мастити, гребти, дьоргати, валити* тощо. Вони мають обмежені граматичні парадигми, тобто вживаються не в усіх особових формах. Так, найширше коло дієслів пов'язується з вказівкою на третю особу однини. У цій формі використовується найбільше сленгізмів як у розповідній, так і в питальній формі: він (вона, воно, вони) – *суне, гребе, валить, мастить, рухає кедами, рухає батонами, кандьохає, топає, марширує, веслює, волочиться, шпацерує, пиляє, котиться, чипуляє* (н-д: *Дивись, то не вона суне?; Куди це Галка топає?*). У стосунку до другої особи однини та третьої особи однини і множини ці дієслова використовуються у питальній формі (н-д: *Ти куди гребеш?; То не наші покандьохали?)*. Найширшу граматичну вживаність репрезентують ці слова в наказовому способі, охоплюючи першу особу множини і другу, третю особу одними та множини (н-д: *Топаєм на дискотеку; Валимо до Ірки; Скорше рухай кедами; Та не волочіться так*). Найзагальнішими для особової парадигми можна вважати вживання цих дієслів у значенні "йти звідси", типовими представниками якого є слова: *гребти звідси, дьоргати звідси, валити звідси, крутити педалі, мотати звідси, тусуватися звідси, згинути, заритися, ваняти, вимітатися, сплюнутися* тощо; пор.: *гребімо звідси – греби звідси – гребіть звідси – нехай гребе звідси – нехай гребуть звідси*. Більшою експресією, пов'язаною переважно з поєднанням лексичного та конотативного значень з емоційним проявом роздратування, відзначаються лексеми *пензлювати, відчалювати, пердолити, херачити, швабрувати, рачкувати*, традиційною сферою використання яких можна вважати наказовий спосіб.

Конкретизують значення слова "йти" дієслова на позначення способу дії: "йти повільно" – *пливти, сунути;* "йти швидко" – *гнати*; "пройтися" – *прошвирнутися, прошпандьоритися, йти на шпацир, шпацирувати, йти на витрішки; вивалити – "вийти"* (н-д: *О, наші вивалили з пари, показую на ватагу з восьми-десяти чоловік, яка швидко наближається до нас* [8: 19]). Вказівку на спосіб дії містить сполука *нести бубі-лубі, нести буфера* в значенні "йти гордо", "йти з високо піднятою головою". Літературній формі "прийти змученим / змученою" відповідає сленгізм *доперти* (*Я думала, що не допру з тої роботи*). Це ж дієслово використовується для позначення "руху в поєднанні з певними фізичними зусиллями", що передбачає наявність об'єкта дії, наприклад лексема *відтарабанити* – "віднести, занести" (н-д: *Беремо його (Мавпу), прощаємося з пацанами, а на запитання Дефіцита, куди йдемо, показуємо на Мавпу, нада це тіло додому відтарабанити* [8: 38]).

Дієслова цього поля логічно передбачають напрям руху, проте ця функція має обмежені сленгові прояви (здебільшого мета і напрям руху вербалізуються літературними формами). Специфічно розмовними можна вважати відповіді на питання "Ти куди?" – *"На кудикіну гору"* чи "Ти звідки?", що вживається переважно у російському варіанті "Ты откуда?", на що часто відповідають *"От верблюда", "От жирафа"*.

Широко представлені в сленг-лексиці, особливо на рівні молодіжного мовлення, слова на позначення "тікати": *срити, дати пуда, драпати, давити на каблук, падати на ка-*

блук, смиватися, давити на коні, вшиватися, звалювати, змотувати вудочки, тиснути на педалі, шпарити, мотати, дати прискорення, чухати, дерти, давати джосу (н-д: *Зараз сторож прийде, пора змотувати вудочки, дерти і звалювати, а то торба буде*).

Розмежування засобів пересування проходить по лінії "йти" – "їхати". На позначення "йти" використовують сленгізми *на своїх двох, пішком постояти, пішкарусом* (н-д: *– Ти з нами поїдеш? – Нє, я пішкарусом*). Поняття "їхати" – *розсікати* (н-д: *Під кінець бабиного літа Дімі Дефіциту тесть нарешті дарує "дев'ятку"... Деколи розсікаємо по вулицях учотирьох – він, Риня, малий Машталір і я* [8: 328]) обмежується конкретними значеннями способу дії: "швидко їхати" – *гнати, газувати, шпарити, вишивати*; "їздити довго" – *напихатися;* "з'їздити кудись" – *махнути* (н-д: *По дорозі зустрічаю п'яненького знайомого з 15-го Квітня, він хвалиться, що сьогодні зранку їздив на рибу...на вихідні знову поїду, може, махнеш зі мною, Толян...* [8: 58]); "заїхати" – *зарватися* (н-д: *Малий Машталір каже, шо нада в те село зарватися й роздати лохам по заслугам* [8: 69]).

Окремі жаргонні вислови набирають багатозначності: *спригнути* – "зникнути", "втекти", "дати дорогу", *брити* – "швидко йти", "їхати, "тікати" (н-д: *Вирішуємо під'їхати ближче. Ну, шо, пацани, бриєм? – говорить Риня, і ми виходимо з колимаг* [8: 269), *зганяти* – "з'їздити", "сходити" (н-д: *Він виглядає пригніченим, каже, швидко пролетіло літо, навіть погуляти по-людськи не встигли, добре, хоч в Естонію зганяв* [8: 291]).

Засоби пересування поділяються на засоби громадського транспорту, до яких належать: "тролейбус" – *троль, тролік, рогатий, велика рогата худоба*, "автобус ПАЗ" – *пазік*; "маршрутки" – *пижики*; та індивідуального: "таксі" –*тачка*; "мотоцикл" – *мотоцик, байк, дирчик*; "мопед" – *мотопед*; "велосипед" – *вєлік, мерседес педальний* та "автомобілі".

Серед засобів пересування найчисельнішою є підгрупа сленгізмів на позначення назв автомобілів. Нейтральними відповідниками до слова "автомобіль" є лексеми *тачка, авто, тачила* (н-д: *Бачила, яку він собі тачку купив; Я сьогодні на роботу на авто приїхала*). Загальне розрізнення автомобілів відбувається:

- за часом створення (старий \ новий). Жаргонізована розмовна мова фіксує такі назви старих автомобілів: *колимага, лах, чермет, бричка* (н-д: *Вчора ти би бачила, який лах приїжджав; Той форд, що в нас був, - чермет повний; Такою бричкою тільки гній возити*). Стару машину, у якої несправний мотор, називають *драндулєтом* (н-д: *Багатий, а їздить на такому драндулєті*). Дорогу, нову машину зазвичай іменують *махіна, лімузин* (н-д: *Там в Одесі такі махіни їздять, я такі бачив тільки в журналах; Да, лімузини в Києві конкретні*);

- за марками: "ВАЗ–01" – *капєйка*; "Москвич" – *москаль, москалик*; "Таврія" – *короста*; "УАЗ" – *рафік, рафик*; "BMW" – *бімер, беха, багато маєш витрат*; "Мерседес 240-ий" – *колумбієць*; "Audi–80" – *бочка*; "Audi-100" – *сигара, сєльодка* [9].

Засоби пересування пов'язані із певними предметами. Загальне зацікавлення викликає "бензин", який у жаргонізовано-розмовній мові набув форми *бензулятор, бенза* (н-д: *На скільки ти бензулятора залив?; Ти чув, бензу знов підняли*). Як не дивно, у розмовному спілкуванні знайшли відображення не надто значимі для функціонуваня машин чи безпеки пасажирів деталі, а саме: "педаль" – *педула* (н-д: *Давай на педули тисни, бо не доженеш*); "диски з алюмінію" – *титани* (н-д: *Він привіз нам титани робити*); *кенгурятник* – чохол на запасне колесо; *кляпа* – "педаль тормозу"; *юпка* – "нижні бокові

сполера”; *бублики* – “колеса” (н-д: *Сам подивися, тут нема шо робити, бухати? Красти бублики в тачок чи магнітофони?* [8: 352]).

Суб’єктами цієї групи виступають лексеми: *драйвер* – “водій”; *доїжджаючий, біцикліст* – “людина, яка їздить на роботу у місто”; *шумахер, без тормозів* – “людина, яка швидко їздить” (н-д: – *Ти диви як погнав. – Шо зробиш, людина без тормозів*). Дати оцінку діям людини, яка любить швидко їздити на складних трасах, можна фразою “Н*у, ти і шумахер*”, на що популярною стала відповідь “*Я не шумахер, я його тренер*”. У жаргонізовано-розмовній мові *черепаха* означає “людина, яка повільно пересувається”; *муха* – “людина, яка швидко ходить”; *лаба* – “людина, яка робить великі кроки” (попередньо може бути вказане ім’я, наприклад, *Зеньо лаба*).

Отже, тематичне поле “Рух” представлене такими кваліфікаторами, як дія, спосіб дії, засіб дії, предмет дії, суб’єкт дії, напрям дії. Ядро поля утворюють лексеми на позначення процесу дії (слова “йти”, “бігти”, “їхати”); периферія ж формується за допомогою слів із вказівкою на спосіб дії, засіб дії, предмет дії, суб’єкт дії, напрям дії. Приналежність лексем до поля не є сталою. Так, номени, які утворюють периферію одного поля (н-д: засоби дії у межах аналізованого поля – характеристика автомобілей за марками, за часом творення) можуть належати до ядра іншого поля (н-д: формувати поле “Автомобілі”). Аналіз лексем, здійснений на основі пропонованого підходу (тематичного поля), у подальшому дасть змогу дослідити цілісну картину світобачення мовця саме через здатність одних і тих самих слів перебувати в межах різних лексико-семантичних полів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур ; АН СССР, Ин-т языкознания. — М. : Наука, 1974. — 255 с.
2. Босова Л. М. Соотношение семантических и смысловых полей качественных прилагательных : психолингвистический аспект : автореферат дис. на соискание науч. ступени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 “Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика” / Л. М. Босова. — Барнаул, 1998. — 48 с.
3. Кезина С. В. Семантическое поле как система / С. В. Кезина // Филологические науки. 2004. — № 4. — С. 79—86.
4. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. — 2-е изд. — М. : Большая российская энциклопедия, 1998. — 685 с.
5. Гуц Е. Н. Ненормативная лексика современного городского подростка (в свете концепций языковой личности) : дисс. … канд. филол. наук : 10.02.01 / Елена Николаевна Гуц. — Омск, 1995. — 287 с.
6. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике / А. М. Кузнецов. — М. : Наука, 1980. — 160 с.
7. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. — Харків : Вища школа, 1987. — 135 с.
8. Дністровий Анатолій Пацики. Конкретний роман : роман / Анатолій Дністровий. — Київ : Факт, 2005. — 392 с.
9. Миколенко Т. М. „ЧЕРМЕТ” ЧИ „ЛІМУЗИН” (назви автомобілів у мовленні тернопільців) / Т. М. Миколенко // Україна наукова’ 2003 : матеріали Міжнар. наук.-практ.

конф., 16 вересня 2003 р. — Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. — С. 44—46— . — (Серія “Філологія” ; Том 9).

УДК 821.161.2.09 (Кримський)

Останіна Г.Г.
(Кривий Ріг, Україна)

НЕТРАДИЦІЙНА ПОЕТИКА АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

У матеріалі статті досліджується проза малих жанрів А. Кримського з точки зору системи нетрадиційних прийомів її вирішення. Авторка дійшла до важливого висновку: письменник першим максимально долучився до суто модерністського способу образного мислення в художній літературі України кінця XIX – початку XX століття. Агатангел Кримський в оригінальних художніх творах використав десятки нетрадиційних прийомів творення образів. Прийоми психо- та самопсихоаналіз, марення, домисли, раптові інтуїтивні вирішення проблем, сновидіння із ірраціональним, сюрреалістичним та фантасмагоричним змістом передають надскладні зміни у внутрішньому світі я-оповідача, “пояснюють” причини його постійних переживань та передчувань.

Ключові слова: *поетика, нетрадиційна поетика, екзотика, прийом.*

В статье исследуется оригинальное художественное творчество А. Крымского с точки зрения нетрадиционных приёмов ёё разрешения. Исследовательница подошла к такому важному заключению: писатель одним из первых максимально приблизился к современному способу образного мышления в художественной литературе конца XIX – начала XX столетия. А. Крымский в малых жанрах использовал десятки нетрадиционных приёмов создания образов: психоанализ, домыслы, сновидения с сюрреалистическим и фантасмагорическим содержанием.

Ключевые слова: *поэтика, нетрадиционная поэтика, экзотика, приём.*

The article deals with an original creative activity of A. Krimsky in terms of unconventional methods to resolve it. The researcher comes to conclusion that the writer was the first to come as close to the modernist way of creative thinking in fiction of the late XIX - early XX century. A. Krimsky in small genres used dozens of non-traditional methods of creating images: psychoanalysis, speculation, dream with surreal and phantasmagoric content.

Key words: *poetics, non-traditional poetics, exotic reception.*

Постановка проблеми. А. Кримський як оригінальний і водночас дуже складний письменник зацікавлював своєю творчістю багатьох дослідників, тому що сама нива дослідження є необ’ємною, а його загальна спадщина ще й досі не піддається цілісному аналізові. Літературна творчість корифея української радянської науки та сходознавця ще

© *Останіна Г.Г., 2011*